

Hayatları Yeniden İnşa Etmek, Evi Yeniden Tanımlamak:

Suriyeli Mülteciler ve Geri Dönüş Tartışması - Odak Grup
Toplantılarından Elde Edilen Görüşler (Aralık 2024-Ocak 2025)

Tematik Rapor | Nisan 2025 | Mültecilerle Dayanışma Derneği

Hayatları Yeniden İnşa Etmek, Evi Yeniden Tanımlamak: Suriyeli Mülteciler ve Geri Dönüş Tartışması -Odak Grup Toplantılarından Elde Edilen Görüşler (Aralık 2024-Ocak 2025)

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Bu tematik rapor Nisan 2025 tarihinde yayınlanmıştır.

© Bu rapor, kaynak göstermek kaydı ile özgürce kullanılabilir, çoğaltılabilir ve dağıtılabılır.

Kapak görseli OpenAI DALL-E kullanılarak oluşturuldu.

Mültecilerle Dayanışma Derneği

Adres: Uđur Mahallesi 848 Sokak No:16

Konak / İzmir / Türkiye

Tel : 0090 232 483 54 21

E-posta: bilgi@multeci.org.tr

Web sitesi: multeci.org.tr

Mültecilerle Dayanışma Derneği düzenli olarak göçmen, sığınmacı ve mülteci toplulukları içerisinde yeterince temsil edilmeyen ve dezavantajlı gruplarla odak grup toplantıları düzenlemektedir. Bu küçük ölçekli, derinlemesine toplantılar, özel ve güvenli ortamlarda gerçekleştirilerek katılımcıların deneyimlerini paylaşırken kendilerini rahat ve güvende hissetmeleri sağlanmaktadır. Bu oturumların temel amacı, söz konusu hassas grupların karşılaştığı farklı deneyimler ve zorluklar hakkında daha derinlemesine bir anlayış kazanmaktır. Ayrıca, bu tartışmalardan elde edilen bilgiler, Derneđin göçmen, sığınmacı ve mültecilere yönelik destek ve hizmetlerine ilişkin kurumsal stratejilerinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu tematik rapor, bu toplantılarda yapılan tartışmalara dayanarak hazırlanmıştır. Ele alınan konular, tüm odak grup katılımcılarının, benzer grupların veya Türkiye genelindeki bireylerin görüş ve deneyimlerini kapsamamaktadır. Bu rapor, durumun bir kesitini sunmayı ve odaklanılan dezavantajlı grupların karşılaştığı sorunları görünür kılmayı amaçlamaktadır.

İçindekiler

1. Giriş.....	5
2. Metodoloji.....	6
3. Ana Temalar ve Temel Bulgular.....	7
3.1. Geri Dönüş Konusundaki Karışık Duygular.....	7
3.2. Güvenlik ve Emniyet Endişeleri.....	10
3.3. Ekonomik Zorluklar ve Belirsizlikler.....	13
3.4. Sosyal ve Kültürel Değişimler.....	16
3.5. Türkiye'deki Deneyimlerin Etkisi.....	19
3.6. Aile Bağları ve Sosyal Ağların Etkisi.....	22
4. Sonuç.....	26
Ek: Odak Grup Toplantıları Ayrıntıları.....	28

1. Giriş

Suriye'deki çatışma, on beş yılı aşkın süre devam ederek modern tarihin en büyük ve en uzun süreli yerinden edilme krizlerinden birine yol açmıştır. Milyonlarca Suriyeli, savaşın dehşetinden, ayırım gözetmeyen şiddetten ve sistematik zulümden kaçarken evlerini terk etmek zorunda kalmış, komşu ülkelere ve daha uzak bölgelere sığınmıştır. Özellikle Türkiye, dünya genelinde en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yaparak önemli ve belki de orantısız bir sorumluluk üstlenmiştir. Bu büyük mülteci akını, Türkiye'nin kaynaklarını zorlamış, toplumsal uyumu etkilemiş ve ülkenin demografik yapısını yeniden şekillendirmiştir.

Başlangıçta öncelik barınma, gıda ve tıbbi bakım gibi acil insani yardımlara verilmiş olsa da krizin uzaması, uzun vadeli entegrasyon ve destek politikalarına yönelmeyi zorunlu hale getirmiştir. Ancak Suriye'de Aralık 2024'te Esad rejiminin çökmesiyle birlikte siyasi dengelerdeki dramatik değişim, geri dönüş konusunu yeniden gündeme taşımıştır.

Rejimin çökmüş olmasına rağmen Suriye'deki durum son derece kırılgan olmaya devam etmektedir. Farklı grupların güç mücadelesi ve mezhepsel gerilimler nedeniyle yerel çatışmalar halen sürmektedir. Keyfi gözaltılar, işkence ve yargısız infazlar gibi yaygın insan hakları ihlalleri konusundaki endişeler halen büyük önem taşımaktadır. Ülkenin ekonomik altyapısı çökmüş durumdadır; yaygın işsizlik, kontrol edilemeyen enflasyon ve temel hizmetlerin çöküşü, geri dönecekler için büyük bir engel oluşturmaktadır. Ayrıca, konutların, okulların ve hastanelerin yıkılması, birçok bölgeyi yaşanmaz hale getirmiş ve olası geri dönüşler için korkutucu bir tablo yaratmıştır.

Suriyeli mülteciler meselesi, Türkiye'de siyasetin merkezinde yer alan son derece politik bir konu haline gelmiştir. Artan ekonomik baskılar ve toplumdaki kaygılar nedeniyle milyonlarca mültecinin varlığı, siyasi tartışmaların odağına oturmuştur. Çeşitli siyasi aktörler tarafından körüklenen mülteci karşıtı söylemler, Türkiye'de yaşayan Suriyeli topluluklar için belirsizlik ve korku dolu bir ortam yaratmıştır. Bu durum, geri dönüş meselesini daha da karmaşıklaştırarak son derece hassas ve tartışmalı bir konu haline getirmiştir.

Bu rapor, Suriye'ye dönüş konusundaki farklı konu başlıklarına değinmeyi amaçlamaktadır ve Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış odak grup görüşmelerinden elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Raporun dayanak aldığı odak grup toplantıları, 2024 Aralık ve 2025 Ocak aylarında, Esad rejiminin düşüşünün ardından yapılmıştır. Bu rapor, Suriyeli mültecilerin evlerine dönme olasılığını düşündüklerinde karşılaştıkları umutlar, korkular ve çok boyutlu zorluklara dair derin bir anlayış sunmaktadır.

2. Metodoloji

Bu rapor 2024 yılının Aralık ve 2025 yılının Ocak aylarında, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerle gerçekleştirilen altı odak grup görüşmesinden toplanan nitel verileri temel almaktadır. Bu görüşmeler, katılımcıların deneyimlerini, bakış açılarını ve endişelerini paylaşabilecekleri güvenli ve açık bir ortam oluşturmak amacıyla tasarlanmıştır. Toplantıların temel amacı, Suriyeli mültecilerin Türkiye'de kalma veya Suriye'ye geri dönme kararlarını etkileyen motivasyonları incelemektir.

Katılımcılar, İzmir ilinde yaşayan Suriyeli mültecilerden oluşmaktadır ve ağırlıklı olarak kadınlardan seçilmiştir. Katılımcılar seçilirken kadınlara odaklanması bilinçli bir tercih olup, cinsiyet temelli dezavantajları ve aile içinde karar alma süreçlerindeki rolleri göz önünde bulundurulmuştur. Görüşmelere toplamda 79 yetişkin ve 83 çocuk katılmıştır.

Toplantılar, bir moderatör ve gerektiğinde bir tercüman eşliğinde yürütülmüştür. Moderatör, temel temaların ele alınmasını sağlarken esnek bir tartışma ortamı yaratarak yarı yapılandırılmış bir formatla tartışmaları yönlendirmiştir. Katılımcıların rızası alınarak tartışmalar kaydedilmiştir.

Çalışma boyunca etik kurallara titizlikle uyulmuştur. Katılımcılara görüşmelerin amacı, verilerin nasıl kullanılacağı ve istedikleri zaman ayrılma hakları konusunda tam bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcıların anonimliklerini korumak amacıyla raporda kişisel olarak tanımlanabilecek bilgilere yer verilmemiştir. Katılımcılardan yalnızca kendilerini rahat hissettikleri bilgileri paylaşmaları istenmiştir.

Bu metodoloji, kapsamlı ve zengin veri toplanmasını sağlasa da belirli sınırlamalar da göz önünde bulundurulmalıdır. İzmir’de kentte yaşayan mültecilere odaklanması, kırsal bölgelerde veya Türkiye’nin diğer bölgelerinde yaşayan mültecilerin deneyimlerini tam olarak yansıtamamaktadır. Toplantıların tercüman eşliğinde gerçekleşmiş olmasına karşın, çeviride bazı ince anlam farklılıkları olmuş olması mümkündür. Ayrıca, odak grup görüşmelerindeki zaman kısıtlamaları, bazı konuların derinlemesine incelenmesini de sınırlandırmıştır.

3. Ana Temalar ve Temel Bulgular

3.1. Geri Dönüş Konusundaki Karışık Duygular

Odak grup toplantıları, Suriye'ye dönüş konusunda geniş bir görüş yelpazesini ortaya koymaktadır. Bazı katılımcılar ülkelerine duydukları özlemi dile getirirken ve orada hayatlarını yeniden kurmak istediklerini ifade ederken, bazı katılımcılar ise tereddütleri olduğunu ya da geri dönmeyi kesinlikle düşünmediklerini belirtmiştir. Bu kararsızlık; memleket özlemi, güvenlik, ekonomik istikrar ve sosyal entegrasyonla ilgili kaygıların karmaşık gerçekliğini yansıtmaktadır.

Memlekete Duyulan Özlem

Birçok katılımcı, savaş öncesi Suriye'deki hayatlarını özlemle anmış ve ülkelerine derin bir bağlılık hissettiklerini dile getirmiştir. Bir katılımcı, *"Sokaklarımız yasemin kokardı ve her sabah falafel yapılırdı. En çok bunu görmek istiyorum."* diyerek ülkesine duyduğu özlemi dile getirmiştir. Bu duygular, Suriyeli mülteciler için "ev" kavramının taşıdığı güçlü psikolojik ve duygusal önemi vurgulamaktadır.

Bazı katılımcılar, özellikle mülkleri zarar görmemiş olan kişilerin Suriye'ye daha kolay dönebildiğini belirtmiştir. Bir katılımcı, *"Mahallemizde ve Antep'te tanıdığımız bazı kişiler Suriye'ye döndü. Evleri ve malları zarar görmeyen kişilerdi, bu yüzden hiç düşünmeden"*

gidebildiler." diyerek durumu özetlemiştir. Suriye'ye dönüş ve orada yeniden hayat kurma fikri, özellikle maddi kaynaklara sahip olanlar için daha cazip görünmektedir.

Tereddüt ve Endişeler

Eve duyulan özleme rağmen, birçok katılımcı Suriye'deki mevcut durumla ilgili ciddi endişelerini dile getirmiştir. Bir katılımcı, *"Geri dönemeyiz. Orada iş yok, hayat çok zor. Elektrik ve su olursa ancak o zaman düşünüyoruz."* diyerek ekonomik sıkıntılara vurgu yapmıştır. Diğer katılımcılar da artan kira fiyatları ve temel ihtiyaçların pahalılığı nedeniyle geçimlerini sağlamanın imkânsız hale geldiğini belirtmiştir. Bir katılımcı, *"Daha önce un, elektrik ve hatta ekmek bile yoktu. Şimdi fırınlar açıldı, ama insanların ekmek alacak parası yok."* diyerek ekonomik sıkıntının boyutunu aktarmıştır.

Toplantılar esnasında güvenlik endişeleri de öne çıkan bir konu olmuştur. Katılımcılar, bazı bölgelerde hukuksuzluğun hâkim olduğunu, özellikle Avrupa veya Türkiye'den dönenlerin fidye için kaçırıldığını dile getirmiştir. Bir kadın katılımcı *"Türkiye'den döndüğünü öğrendikleri için Halep'te bir kadının başına ateş ettiler. Parası olduğunu sandılar."* ifadeleriyle yakınlarından duyduğu trajik bir olayı paylaşmıştır. Ayrıca, boşaltılan evlerin başkaları tarafından işgal edildiği, bu yüzden ev sahiplerinin mülklerini geri alamadığı da belirtilmiştir. Bir katılımcı, *"Eğer resmi mülkiyet belgelerinizi bulamazsanız hiçbir şey yapamazsınız."* diyerek mülk sahiplerinin karşılaştığı zorlukları dile getirmiştir.

Özellikle kadınlar, geri dönme konusunda daha büyük endişeler taşıdıklarını belirtmiştir. Kadın haklarının kısıtlanması ve sosyal baskının artması konusundaki korkular toplantılar boyunca sıkça dile getirilmiştir. Bir katılımcı, *"Suriye'de kadınlar genellikle evde kalır ve kocalarının bir tartışmada ne yapacağından korkardı."* diyerek Türkiye'ye gelmeden önceki toplumsal normlara dikkat çekmiş ve şu sözleri eklemiştir: *"Ama burada, Türkiye'de, bir kadın yalnız bile olsa ne yapacağını biliyor. İşte bu yüzden erkekler geri dönmek isteyebilir, ama kadınlar istemiyor."* Bazı kadınlar, Suriye'deki sıkı sosyal kurallardan endişe ettiklerini belirtmiştir. Bir katılımcı *"Geri dönersem, tekrar tamamen siyah bir çarşaf giymek zorunda kalacağım. Toplum bunu dayatıyor."* diyerek endişesini dile getirmiştir.

Geri Dönüşe Karşı Olanlar

Bazı katılımcılar güvenlik endişeleri, travmatik deneyimler ve Türkiye'de kurdukları yeni hayatlar nedeniyle Suriye'ye asla dönmeyeceklerini belirtmiştir: *"Asla geri dönmeyeceğim. Çok şey gördüm. Türkiye'den gönderilsem bile üçüncü bir ülkeye giderim ama asla Suriye'ye dönmem."*

Birçok kişi için karar vermelerindeki en önemli faktörlerden biri çocuklarının geleceği olmuştur. Aileler, Suriye'de eğitim fırsatlarının sınırlı olması konusunda büyük endişe duyduklarını dile getirmiştir. Bir katılımcı, *"Türkiye'ye geldiğimizde çocuğum ilkokuldaydı, şimdi liseye gidiyor. Arapça'yı bile düzgün bilmiyor. Sıfırdan nasıl başlayacak?"* diye sordu. Bir diğeri ekledi: *"Geri dönsek bile çocuklarımız kabul etmez. 'Biz artık Türk'üz, Arapça bile konuşamıyoruz' diyorlar."*

Bazı katılımcılar ise Suriye'deki siyasi durumun uzun vadede ne kadar istikrarlı olabileceğini sorgulamıştır. Bir katılımcı, *"Ne olacağını bilmiyoruz. Yeni bir başkan var ama ona güvenebilir miyiz? Ya önceki gibi çıkarsa?"* diyerek belirsizlikten duyduğu endişeyi dile getirmiştir. Bazı katılımcılar, belirli etnik ve dini gruplara yönelik ayrımcılığın devam ettiğini belirtmiştir. Bir katılımcı *"Bizim bölgemizde silahlı gruplar evleri ele geçirdi. Hatta zeytin ağaçlarımızı geri almak istediğimizde bizden para istiyorlar."* diyerek duyduğu endişeyi dile getirmiştir.

Ayrıca, savaşın ve yerinden edilmenin psikolojik etkileri de sıkça vurgulanmıştır. Bir katılımcı, bir roket saldırısında oğlunu kaybettiğini anlatmış ve *"Bir kez acı çektim, bunu tekrar yaşamak istemiyorum. Türkiye'den çıkarılsam bile, her yere giderim ama Suriye'ye dönmem."* diyerek hislerini ifade etmiştir.

Yapılan toplantılar, mültecilerin genel olarak geri dönüşe dair görüşlerinin son derece çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymuştur. Bazı katılımcılar için geri dönüş; "yeniden inşa etmek" ve "hayatlarını geri kazanmak" için bir umut kaynağı olsa da, bazıları için Suriye artık sadece kayıp ve tehlikeyle dolu bir yer olarak kalmış durumdadır. Bu yüzden birçok mülteci için geri dönüş, öngörülebilir bir gelecekte gerçekçi bir seçenek olmaktan uzak görünmektedir.

3.2. Güvenlik ve Emniyet Endişeleri

Rejim değişikliğine rağmen, Suriyeli mülteciler için güvenlik ve emniyet en büyük endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Devam eden şiddet olaylarına dair raporlar, silahlı grupların varlığı ve insan hakları ihlalleri, Suriye'ye dönüş konusunda ciddi kaygılar yaratmaktadır. Katılımcılar; kaçırılma vakaları, planlı saldırılar ve toplu mezarların keşfiyle ilgili hikayeler paylaşarak Suriye'ye geri dönüşün güvenli olmadığını vurgulamıştır. Buna ek olarak etnik köken, din ve siyasi görüşlere dayalı ayrımcılığın devam ettiğine dair gelen haberler, birçok kişinin geri dönme fikrinden uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Devam Eden Şiddet Olayları

Katılımcılar, rejim değişikliğine rağmen Suriye'de şiddetin hala sürdüğüne dair endişelerini dile getirmiştir: *"Durum hâlâ istikrarsız. Her yerde silahlı gruplar var ve ne zaman ne olacağını bilemezsiniz."* Bazı katılımcılar ise farklı silahlı milisler ve muhalif gruplar arasındaki güç mücadelelerinin bazı bölgeleri daha da tehlikeli hale getirdiğini vurgulamıştır: *"Bugün bir bölge huzurlu görünebilir ama yarın başka bir grup kontrolü ele geçirebilir ve her şey bir anda değişebilir."*

Katılımcıların bir kısmı, bazı bölgelerin aktif çatışmalar veya keskin nişancıların varlığı nedeniyle tamamen erişilemez durumda olduğu belirtilmiştir: *"Bazı yerlerde hâlâ keskin nişancılar var, özellikle belirli grupların kontrol ettiği alanlarda. O bölgelere yaklaşamazsınız bile."* Bazı katılımcılar, Kürt güçlerinin kontrol ettiği bazı bölgelerin ağır şekilde militarize edildiğini ve hareketliliğin kısıtlandığını paylaşmıştır. Bir katılımcı bu duruma ilişkin *"Babam hâlâ Kürt güçlerinin kontrol ettiği bir köyde yaşıyor. Bütün bölgeyi mayınlarla döşediler, kimse giremez."* diyerek paylaşımda bulunmuştur.

İnsan Hakları İhlalleri

Keyfi tutuklamalar, işkence ve yargısız infazlar gibi insan hakları ihlalleriyle ilgili raporlar, Suriyeli mülteciler arasında ciddi bir endişe kaynağı olmuştur. Bir katılımcı, *"Türkiye'den dönen insanları bile öldürüyorlar. Oradan geldiyseniz paranız olduğunu"*

düşünüyorlar." diyerek korkularını dile getirmiştir. Bazı mülteciler, geri dönenlerin sıklıkla muhalif güçlerle bağlantılı olduklarından şüphelenildiğini ve fidye için hedef alındıklarını paylaşmıştır.

Çeşitli bölgelerde bulunan toplu mezarlar da mülteciler arasında büyük bir endişe kaynağıdır. Bir katılımcı, *"Binlerce cesedin bulunduğu toplu mezarlar keşfettiler ve kim olduklarını bile bilmiyoruz."* diyerek durumun vahametini dikkat çekmiştir. Bazı katılımcılar, özellikle hapsedilen kişilerin maruz kaldığı şiddeti ve kötü muameleyi vurgulamış ve bir katılımcı, *"Serbest bırakılan mahkumlar korkunç hikayeler anlatıyor. İşkence, açlık ve şiddet... Bazıları sadece birkaç yılda 20 yaş yaşlanmış gibi görünüyor."* diyerek Suriye'deki hapishanelerde yaşanan insan hakları ihlallerine dikkat çekmiştir.

Katılımcılar tarafından dini ve etnik azınlıkların da ciddi risk altında olduğu belirtilmiştir. Kürt bir katılımcı, yıllardır ayrımcılığa ve baskıya maruz kaldıklarını, bu durumun yeni rejimle birlikte değişmediğini belirtmiş ve *"Suriye'de Kürt olmak demek, hedef olmak demektir. Hâlâ bizi dışlıyorlar ve tehdit olarak görüyorlar."* diyerek durumu ifade etmiştir. Aynı şekilde, dini azınlıkların zorla din değiştirme ve sosyal baskıya maruz kaldığı da iddia edilmektedir. Bir katılımcı, *"Kendi kurallarını dayatmaya çalışıyorlar. Kadınlar bazı bölgelerde örtünmeye zorlanıyor, erkekler de dini kurallara uymadıkları takdirde cezalandırılıyor."* diye belirtmiştir.

Kaçırılmalar ve Fidye Talepleri

Birçok katılımcı, özellikle Avrupa veya Türkiye'den dönenlerin kaçırılması ve fidye taleplerinin arttığına dair endişelerini paylaşmıştır. Bir erkek katılımcı, *"Eğer paranız olduğunu öğrenirlerse, hemen hedef haline gelirsiniz."* diyerek şunları ekledi: *"Varlıklı bir ailenin döndüğünü duydum. Birkaç hafta içinde oğulları kaçırıldı. Onu geri alabilmek için servet ödemek zorunda kaldılar."* Bir başka katılımcı da benzer olaylar duyduğunu doğrulayarak *"İnsanlar ortadan kayboluyor ve aileleri, silahlı gruplara onları serbest bırakmaları için binlerce dolar ödemek zorunda kalıyor."* diyerek yaşananları ifade etti.

Silahlı grupların, mülkleri ve işletmeleri ele geçirerek eski sahiplerinden para talep ettikleri de vurgulanmıştır. Bir katılımcı, *"Ailemin zeytin ağaçlarına el koydular. Şimdi ağaçlarımızı geri almak istiyorsak para ödememizi istiyorlar."* diyerek durumu

özetlemiştir. Başka bir katılımcı, Suriye'ye geri dönenlerin evlerini başkaları tarafından işgal edilmiş halde bulduklarını ve mülklerini geri alma konusunda çaresiz olduklarını belirtmiştir: *"Tapularınız olsa bile önemli değil. Eğer güçlü birileri evinizde yaşıyorsa, yapabileceğiniz hiçbir şey yok."*

Güvensizlik ve Şüphe

Rejim değişikliği birçok Suriyeli mülteci için hala güvenlik ve istikrar anlamına gelmemektedir. Bir katılımcı, *"Ne olacağını bilmiyoruz. İşlerin eskiye dönmelerinden korkuyoruz."* diyerek belirsizlikten duyduğu endişeyi dile getirmiştir. Bazı katılımcıların ise şu anki istikrarın kısa süreli bir yanılsama olabileceğinden şüphe duymakta olduğu görülmüştür: *"Her şeyin yolunda olduğunu söylüyorlar, ama ya bu sadece geçici bir durumsa? Ya tekrar her şey çökerse?"*

Bazı katılımcılar, yeni hükümetin yurtdışındaki varlıklı Suriyelilere geri dönmeleri ve ülkenin yeniden inşasına yatırım yapmaları için çağrıda bulunduğunu belirtmiştir. Ancak birçok kişi bunun bir tuzak olduğuna inanmaktadır. Bir katılımcı, *"Zenginleri geri çağırıyorlar ama yatırım yaptıktan sonra ne olacak? Güvende olacaklar mı, yoksa paralarına el mi konulacak?"* diye sorarken bir diğer katılımcı ise, *"Eğer zenginler geri dönmez ve iş kurmazsa, fakirler de geri dönemez. İş yok, ekonomi yok."* diyerek ekonomik istikrarsızlığa vurgu yapmıştır.

Bazı katılımcılar, geri dönenler üzerinde gözetim ve kontrol uygulanmasından korktuklarını dile getirmiştir. Bir katılımcı bu endişesini *"Geri dönersek bizi izlerler mi? Neden gittiğimizi ve yurtdışında kimlerle görüştüğümüzü sorgularlar mı?"* şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların bir kısmı, geri dönenlerin yeni rejime destek vermek için zorlanabileceklerini öne sürmüştür: *"Bizi saflarına katılmaya, onlar için çalışmaya zorlayabilirler. Reddederseniz hapse atılabiliriz."*

Bazı altyapı ve kamu hizmetlerinde iyileşme olduğu bildirilse de, katılımcıların büyük çoğunluğu Suriye'nin hala büyük ölçekli bir geri dönüş için istikrarsız ve güvensiz olduğu konusunda hemfikir olduklarını dile getirmiştir. Devam eden şiddet, insan hakları ihlalleri, kaçırılmalar ve hükümete duyulan güvensizlik, birçok mülteci için geri dönüşü geçerli bir seçenek olmaktan çıkarmaktadır. Bir katılımcı durumu şöyle özetlemiştir: *"Şimdilik*

burada kalacağız. En azından Türkiye’de neyle karşılaşacağımızı biliyoruz. Suriye’de ise her şey belirsiz."

3.3. Ekonomik Zorluklar ve Belirsizlikler

Savaş Suriye ekonomisini harap etmiş ve birçok kişiyi işsiz, evsiz veya temel ihtiyaçlarından mahrum bırakmıştır. Sınırlı fırsatlara sahip bir ekonomiye geri dönme ihtimali Suriyeli mülteciler için büyük bir caydırıcı unsurdur. Katılımcılar, istihdam fırsatlarının eksikliği, yüksek yaşam maliyeti ve çatışmanın sonuçlarıyla hala boğuşan bir ülkede hayatlarını yeniden kurmanın zorluğu konusunda endişelerini dile getirmişlerdir. Ayrıca mülk kaybı, finansal sistemlerin istikrarsızlığı ve sosyal destek ağlarının yokluğu gibi sorunlar birçok kişiyi geri dönmeyi düşünmekten daha da caydırmaktadır.

İstihdam Fırsatlarının Eksikliği

Katılımcılar, Suriye'deki iş piyasasının, bazı yeniden yapılanma çabalarının başladığı bölgelerde bile, hâlâ kötü durumda olduğunu tekrar tekrar vurgulamışlardır: *"Suriye’de iş yok. Geri dönenler iş bulmakta zorlanıyor."* Bazı katılımcılar, fırınlar ve küçük marketler gibi bazı işletmelerin yeniden açıldığını ancak istikrarlı istihdam için çok az fırsat olduğunu belirtmiştir. Bir katılımcı endişelerini şu sözlerle dile getirmiştir: *"İnsanlar, 'Geri dön ve bir iş kur,' diyorlar, ama hangi parayla? Kredi yok, destek yok, dükkân işletmek için güvenli bir ortam yok!"*

Geri dönmeyi düşünen birçok katılımcı, sürdürülebilir gelir kaynaklarının olmaması nedeniyle geri dönmekten vazgeçmiş durumdadır: *"Tanıdığım birkaç kişi iş bulma umuduyla Suriye’ye geri döndü. Ancak iş olmadığı için sadece evde oturup bir şeylerin değişmesini bekliyorlar."* Bazı katılımcılar, iş bulmayı başaranların bile genellikle uzun süreler maaş alamadıklarını belirtmiştir: *"Bir arkadaşım iş buldu, ancak aylardır maaş alamadı. İşverenler sadece 'sabırlı olun' diyor, ancak sabır ailenizi beslemez."*

Birkaç katılımcı istihdam yöntemleri hakkındaki endişelerini de dile getirmiştir. Birçok iş fırsatının yalnızca iktidardaki yetkililerle bağlantıları olanlara veya rüşvet vermeye istekli olanlara açık olduğunu bildirmişlerdiler: *"Doğru insanları tanımıyorsanız, iş*

bulamazsınız. Ve tanıyor olsanız bile, sizi istedikleri zaman başka birisi ile değiştirebilirler." Bazı katılımcılar ise iltica ettikleri ülkelerden Suriye'ye geri dönenlere şüpheyile bakıldığını ve bu durumun iş bulmayı daha da zorlaştırdığını belirtmiştir.

Yüksek Yaşam Maliyeti

Suriye'de yaşam maliyeti savaş nedeniyle çok artmış ve bu da birçok kişinin temel ihtiyaçlarını dahi karşılamasını zorlaştırmıştır: *"Suriye'de her şey pahalı. Bir işiniz olsa bile geçinmek zor."* Geri dönenlerden aktarılan bilgilere göre; yiyecek, elektrik, su gibi temel ihtiyaçların bile birçok kişi için hala karşılanamaz olduğu anlaşılmıştır.

Özellikle kira fiyatları önemli bir endişe kaynağı olarak paylaşılmıştır. Katılımcılar tarafından Halep'te kiraların yıllık 1.700,00 Dolar civarında olduğu belirtilmiş ve bir katılımcı konut maliyetlerinin evlerin yıkılması nedeniyle arttığını açıklamıştır. Katılımcılar, daha küçük kasaba ve köylerde bile fiyatların ortalama gelire kıyasla anormal derecede yüksek olduğunu belirtmiştir: *"Eskiden olduğu gibi değil, artık azla geçinemezsiniz. Şimdi her şey pahalı ve maaşlar -eğer maaşınız varsa- çok düşük!"*

Elektrik ve su kıtlığı da mali sıkıntıları tetiklemektedir: *"İnsanlar altyapının iyileştiğini söylüyor, ancak hala güvenilir elektriğimiz veya suyumuz yok. Eğer istiyorsanız, ekstra ödeme yapmanız gerekir ve herkes bunu karşılayamaz."* Başka bir katılımcı, bazı ev sahiplerinin kamu hizmetleri için ekstra ücret almaya başladığını ve bu durumun geri dönenlerin bir konut bulmasını daha da zorlaştırdığını belirtmiştir.

Birçok kişi için Suriye'deki genel ekonomik durum geri dönüşü imkânsız kılmaktadır: *"Türkiye'de zar zor hayatta kalabiliyoruz ama en azından burada sosyal destekler var. Suriye'de hiçbir şey yok."*

Yeniden İnşanın Zorluğu

Katılımcılar, savaşla harap olmuş bir ülkede hayatlarını ve geçim kaynaklarını yeniden inşa etmenin zorluğu; altyapı eksikliği, temel hizmetlere erişim zorluğu ve baştan başlamanın psikolojik bedeli konusunda endişelerini dile getirmişlerdir: *"Savaşla harap olmuş bir ülkede hayatınızı yeniden inşa etmek hiç kolay değil!"*

Birçok kişi geride bırakılan evlerin ya yıkıldığını ya da yağmalandığını bildirmiştir: *"Evim hala ayakta olsa bile, boş. Kapılar, pencereler ve hatta elektrik kabloları dahi çalındı."* Bazı katılımcılar, geri dönen bazı kişilerin kendi evlerini geri alabilmek için para ödemeye zorlandığından bahsetmiştir: *"İnsanlar evlerimizde yaşıyor ve biz onlardan ayrılmalarını istediğimizde, 'Önce bize para verin,' diyorlar."*

Bürokratik engeller, geri dönenlerin barınma ve mali yardıma erişimini zorlaştırmaktadır: *"Ev sahibi olduğunuzu kanıtlayan resmi belgeleriniz yoksa evinizi geri almayı unutun. Suriye'den hiç ayrılmamış insanlar için işler daha kolay olabilir, ancak ülkesinden ayrılan bizler için her şey daha karmaşık."*

Katılımcılar, fiziksel yeniden yapılanmanın ötesinde, savaştan hâlâ derinden etkilenen bir ülkeye geri dönmenin psikolojik zorlukları hakkında da konuşmuşlardır: *"Suriye'den ayrıldık çünkü artık yaşanabilir değildi. Savaş yavaşlamış olsa bile, acı ve travma hâlâ orada."* Bazı katılımcılar, doğduğundan beri yalnızca Türkiye'de yaşamış olan çocuklarını buradan götürmenin zorluklarından bahsetmiştir: *"Çocuklarımız Arapçayı iyi konuşmıyor. Burada büyüdüler. Suriye'ye dönersek nasıl sıfırdan başlayabilirler?"*

Bazı katılımcılar, işleyen bir bankacılık sisteminin ve güvenilir piyasaların olmaması, geri dönenleri destekleyecek hükümet destekli programların eksikliği gibi daha geniş sistemsel sorunlara da işaret etmiştir: *"İnsanları geri dönmeye çağırıyorlar, ancak onlara yardım etmek için gerçek bir plan yok. Bunlar sadece sözler."*

Ekonomik istikrarsızlık birçok Suriyeli mülteci için geri dönüş noktasında önemli bir engel olmaya devam etmektedir. İş fırsatlarının yetersizliği, yüksek yaşam maliyeti, dönenlerin evlerini geri alma ve hayatlarını yeniden kurma konusunda karşılaştığı zorluklar geri dönüş olasılığını oldukça belirsiz hale getirmektedir. Geri dönmek isteyenler bile işleyen bir ekonomi ve finansal istikrar olmadan geri dönmenin iyi bir seçenek olmadığını dile getirmektedir: *"Suriye'nin toparlanması için yıllar gerekiyor. Şu anda geri dönmek, hiçbir şeyin olmadığı bir yere geri dönmek anlamına geliyor."*

3.4. Sosyal ve Kültürel Değişimler

Savaş yalnızca fiziksel yıkıma yol açmakla kalmayıp aynı zamanda Suriye'de önemli sosyo-kültürel değişikliklere de yol açmıştır. Katılımcılar bu değişiklikleri tartışarak Suriye toplumunun artan muhafazakârlığı, kadınlara tanınan haklar ve derin dönüşümler geçiren bir topluma yeniden entegrasyonun zorluğu konusunda endişelerini dile getirmişlerdir. Ayrıca toplantılar esnasında; değişen cinsiyet rolleri, etnik ve mezhepsel gerginlikler ile kişisel özgürlüklerin kaybı, Suriye'ye dönüşü daha da zorlaştıran temel endişeler olarak vurgulanmıştır.

Artan Muhafazakârlık

Bazı katılımcılar Suriye'deki artan muhafazakârlık ve kişisel özgürlükler üzerindeki potansiyel etkisi konusunda endişelerini dile getirmişlerdir: *"Kadınlara yönelik kısıtlamalar konusunda endişeliyim. Peçe takmaya zorlanmak istemiyorum."* Katılımcılardan bazıları, Suriye'nin bazı bölgelerindeki yeni yetkililerin giyim kuralları ve sosyal davranışlar konusunda katı uygulamaları olduğunu belirtmiştir: *"Bazı bölgelerdeki kadınların, hala erkek bir veli olmadan evlerinden çıkmadıklarını duyuyoruz ve bu beni korkutuyor."*

Suriye'de akrabaları yaşayan bazı katılımcılar, toplumsal normların önemli ölçüde değiştiğini belirtmiştir. Bir katılımcı toplumsal normların geldiği nokta hakkında şu sözleri söylemiştir: *"Daha önce ailemdeki kadınlar istedikleri gibi giyinebiliyordu. Şimdi kuzenim bana taciz edilmekten kaçınmak için tamamen siyah giysiler giymek zorunda olduğunu söylüyor."* Katılımcıların bir kısmı; Suriye'nin bazı bölgelerinde, insanların kamusal alanlarda nasıl etkileşim kurmaları gerektiğine dair kısıtlamalar getirdiği bildirilen politikaların yükselişte olduğunu vurgulamıştır.

Katılımcılar kuşaklar arası kültürel farklılığın arttığını, Türkiye veya Avrupa'da büyüyen genç Suriyelilerin memleketlerindeki kültürel değişimleri anlamakta zorluk çektiğini belirtmiştir. Katılımcılar arasından bir anne *"Kızım kot pantolon giymeye ve arkadaşlarıyla dışarı çıkmaya alışkın. Geri dönersek, burada yaşadığı gibi yaşayamayacak."* diyerek endişelerini dile getirmiştir.

Kadın Hakları

Suriye'deki savaş, kadınlar üzerinde orantısız bir etki yaratmış ve kadın hakları konusunda elde edilen kazanımlar tersine dönmüştür: *"Kadın olmanın sadece ev işi olmadığını öğrendim. Haklarım var. Suriye'ye geri dönersem bu haklarımı kaybetmek istemiyorum."* Birçok kadın katılımcı, Suriye'ye dönmenin Türkiye'de yaşarken kazandıkları özgürlükleri kaybetmek anlamına geleceğinden korktuklarını dile getirmiştir.

Bazı katılımcılar savaşın, kadınları toplum içinde daha aktif rollere mecburen ittiğini; çalışarak ya da ev içinde karar verici konuma gelerek kadınların yaşadığı değişimi anlatmışlardır: *"Türkiye'de çalışıyorum, kendi paramı kazanıyorum. Her şey için kocama bağımlı olmak istemiyorum."* Bazı katılımcılar da Suriye'ye dönmeleri halinde toplumsal cinsiyet rollerine uymaları için baskı göreceklerini belirtmişlerdir: *"Suriye'de bir kadının yeri hala evin içinde görülüyor. O hayata geri dönmeye zorlanacağımdan korkuyorum,"*

Katılımcıların bir kısmı, Suriye'de savaş sonrası erken yaşta zorla evliliklerin daha yaygın hale geldiğini belirterek endişelerini şöyle dile getirmiştir: *"Savaştan önce, erken yaşta zorla evlilikler ailemde daha az yaygındı. Şimdi yoksulluk ve güvensizlik nedeniyle kızlar genç yaşta evlendiriliyor. Kızımın bunu yaşamasını istemiyorum."*

Bazı kadınlar cinsel şiddet ve sömürü korkusundan da bahsetmişlerdir: *"Suriye'deki kadınlar, özellikle farklı silahlı grupların kontrol ettiği bölgelerde, hala şiddete karşı savunmasız. Refakatinizde bir erkek yoksa risk altındasınız."*

Yeniden Entegrasyonun Zorluğu

Savaştan derinden etkilenen bir topluma yeniden entegre olmanın zorlukları da gündeme getirilmiştir. Katılımcılar sosyal bağlantıların kaybı, yeni normlara uyum sağlamanın zorluğu ve ayrımcılık potansiyeli konusunda endişelerini dile getirmişlerdiler: *"Artık uyum sağlayabileceğimi sanmıyorum. Suriye çok değişti."*

Katılımcılar Türkiye veya Avrupa'da on yıldan fazla zaman geçiren Suriyelilerin kendi ülkelerinde *"yabancı"* olarak görüldüklerine dair endişelerini dile getirmiştir: *"Suriye'deki insanlar, orada doğmuş olsak bile geri döndüğümüzde bizi yabancı olarak görecekler."*

Yine başka bir katılımcı konuya dair şunları söylemiştir: *"Çocuklarım artık neredeyse hiç Arapça konuşmuyor. Suriye'de nasıl okula gidecekler?"*

Katılımcılar Suriye'deki sosyal grupların ve toplulukların parçalanmasına da değinmişlerdir: *"Savaştan önce mahallemiz karmaydı; farklı etnik kökenler ve dinler bir arada yaşıyordu. Şimdi insanlar mezhep farklılıklarına göre bölünmüş durumda."* Bazı katılımcılar ise yerinden edilmenin sosyal bağlara verdiği uzun vadeli zararı şu sözlerle dile getirmiştir: *"Arkadaşlarımızın ve akrabalarımızın çoğu farklı ülkelere gitti. Bildiğimiz Suriye artık yok."*

Katılımcıların çoğu, uzun süreler Türkiye veya Avrupa'da yaşadıkdan sonra Suriye'ye geri dönenlere karşı ayrımcılık ihtimalinden korktuklarını belirtmişlerdir: *"Suriye'deki insanlar, yurtdışında yaşadıysanız zengin olmanız gerektiğini düşünüyor. Bizden para bekleyecekler ve bu da bizi hedef haline getirebilir."* Katılımcıların bir kısmı ise Suriye'ye döndüklerinde vatan haini veya yabancı olarak görülmekten korktuklarını dile getirmiştir.

Kişisel Özgürlüklerin Kaybı

Katılımcılar Suriye'ye geri dönmeleri durumunda kişisel özgürlükleri hakkında duydukları endişelerden bahsetmişlerdir. Bir kadın katılımcı endişesini şu sözlerle dile getirmiştir: *"Türkiye'de özgürce dışarı çıkabilir, çalışabilir ve kendi seçimlerimi yapabilirim. Suriye'de aynı haklara sahip olup olmayacağımı bilmiyorum."* Katılımcıların bir kısmı, Suriye'de hükümetin veya yerel yetkililerin kişisel özgürlüklere kısıtlamalar getireceğini düşünmektedir: *"Sosyal medyanın izlendiğine dair söylentiler var. Yanlış bir şey söylersek tutuklanır mıyız?"*

Katılımcılar ayrıca bazı bölgelerin özellikle kadınlar ve azınlıklar için hareketi kısıtlayan politikalar uyguladığını belirtmiştir: *"Bazı bölgelerde izinsiz evden çıkamıyorsunuz. Sürekli izleniyorsunuz"*. Katılımcılar, Suriye'de ifade özgürlüğünün olmaması ve sansür konusunda da endişeli olduklarını belirtmişlerdir: *"Burada, beğenmediğimiz şeyleri eleştirebiliyoruz. Suriye'de, bir şeyleri eleştirmek başınızı derde sokabilir."*

Savaş sonrası Suriye'deki derin sosyal ve kültürel değişimler, birçok mülteci için geri dönüş olasılığını daha da korkutucu hale getirmektedir. Muhafazakârlığın yükselişi, kadın hakları konusunda elde edilen kazanımların kaybı ve değişen bir topluma yeniden

entegrasyonun zorlukları katılımcıların Suriye'ye dönme noktasındaki tereddütlerini derinleştirmektedir. Birçok katılımcı, iltica ülkelerinde kazandıkları özgürlüklerin (toplumsal cinsiyet eşitliği, kişisel tercihler veya sosyal hareketlilik açısından) Suriye'ye geri dönmeleri halinde ellerinden gideceğini düşünmektedir: *"Sadece savaştan korkmuyoruz. Kendimizi kaybetmekten de korkuyoruz!"*

3.5. Türkiye'deki Deneyimlerin Etkisi

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin deneyimleri, geri dönüşe ilişkin bakış açılarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcılar; Türkiye'de iyi kötü bir hayat kurduklarını, yerel topluluklarla bağ kurduklarını, iş deneyimi ile bağımsızlık duygusu kazandıklarını ve çocuklarının Türkiye'deki okullara entegre olduğunu toplantılar esnasında sık sık dile getirmişlerdir. Bu yerleşik hayatları geride bırakıp Suriye'de belirsiz bir geleceğe geri dönme ihtimali birçok katılımcı için oldukça zor bir ihtimal olarak görünmektedir. Ayrıca ayrımcılık, bürokratik engeller ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki kuşak farkıyla ilgili endişeler, geri dönüş kararını daha da zorlaştırmaktadır.

Kurulmuş Hayatlar

Birçok katılımcı Türkiye'de kendilerine zor da olsa bir hayat kurduklarını, istikrar ve aidiyet duygusu bulduklarını dile getirmiştir: *"Burada bir hayat kurdum. Çocuklarım burada okula gidiyor, arkadaşlarım ve komşularım var. Tüm bunları geride bırakmak kolay değil."* Bazı katılımcılar ise yıllar süren mücadeleden sonra sonunda Türkiye'de bir aidiyet duygusuna ulaştıklarını ifade etmişlerdir: *"Uyum sağlamamız uzun zaman aldı ancak şimdi rutinlerimiz, işlerimiz ve bir evimiz var. Suriye'ye dönmek, tekrar sıfırdan başlamak anlamına gelecek. "*

Birçok katılımcı için Türkiye'den ayrılma fikrinin sadece fiziksel evlerini terk etmekle ilgili olmayıp aynı zamanda zamanla inşa ettikleri destek ağlarını kaybetmekle de ilgili olduğu görülmüştür: *"Burada Türk ve Suriyeli arkadaşlarımıza güveniyoruz. Ayrılırsak Suriye'de bize kim yardım edecek?"* Bazı katılımcılar da Suriye'deki birçok akrabalarıyla iletişimlerini kaybettiklerini ve bu durumun yeniden entegrasyonu daha da

zorlaştıracacağını belirtmiştir: *"Suriye'de tanıdığım insanlar ya gittiler ya öldüler ya da dağıldılar. Kendi ülkemde kendimi yabancı gibi hissedeceğim."*

Ayrıca bazı katılımcıların Türkiye'de yaptıkları yatırımlar (işletme, mülk vs) nedeniyle istikrar ve aidiyet duygusuna daha fazla sahip olduğu görülmüştür: *"Burada bir dükkân açtım. Geri dönersem, uğruna çalıştığım her şeyi kaybederim."* Bazı katılımcılar ise Türkiye'de hala maddi olarak zorluk çekiyor olsalar bile, bu zorluğun Suriye'deki ekonomik istikrarsızlıktan daha katlanılır olduğunu vurgulamışlardır.

Türkiye'ye Entegrasyon

Katılımcıların çoğunun Türkiye'ye entegre olduğu, Türkçe öğrendiği ve ev sahibi halkla iyi ilişkiler kurduğu görülmüştür: *"Türkiyeli komşularıyla iyi arkadaşlıklar kurdum. Gitmemi istemiyorlar."* Katılımcıların bir kısmı da çeşitli kültürel benzerlikler nedeniyle Türkiye'de kendilerini rahat hissettiklerini söylemişlerdir: *"Aynı yemeği yiyoruz, bazı geleneklerimiz aynı ve çocuklarımız birlikte oynuyor. Burası yuvamız oldu."*

Özellikle Türkiye'de doğan/büyüyen birçok Suriyeli çocuk, Suriye kültüründen çok Türkiye kültürüne alışmış durumdadır: *"Oğlum Suriye'yi hatırlamıyor bile. Sadece Türkçe konuşuyor ve okulunu ve arkadaşlarını bırakmak istemiyor."* , *"Kızım bana 'Artık Türkiyeliyim. Suriye'ye ait değilim,' diyor."*

Tüm bunlara karşın katılımcılar entegrasyon sürecinin de zorluklar dolu olduğunu hatırlatmışlardır. Bazı katılımcılar, bu süreçte ayrımcılığa maruz kaldıklarını ve hizmetlere erişimde zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir: *"Bizi burada istemeyen insanlar hala var. Bizi bir yük olarak görüyorlar."* Katılımcıların bir kısmı ise topluma tam olarak entegre olmalarını engelleyen yasal statü ve çalışma izinleriyle ilgili sorunlarından bahsetmiştir: *"Yıllar geçmiş olmasına rağmen bazılarımız hala evrak işleri ile boğuşuyor."* Bu zorluklara rağmen katılımcıların çoğunun, Türkiye'de kalmanın - Türkiye'deki yaşamları mükemmel olmasa bile - Suriye'ye dönmekten daha istikrarlı bir seçenek olduğu konusunda hemfikir olduğu görülmüştür.

Gelecek Hakkında Belirsizlik

Suriye'deki durumu çevreleyen belirsizlik, mültecilerin geri dönüş hakkında bilinçli kararlar almasını zorlaştırmaktadır: *"Geleceğin ne getireceğini bilmiyoruz. Sizi neyin beklediğini bilmediğinizde karar vermek çok zor."* Başka bir katılımcı da bu duyguyu dile getirerek Suriye'deki durumun sürekli değiştiğini belirtmiştir: *"Bir gün, her şeyin düzeldiğini söylüyorlar. Ertesi gün, kaçırılmalar ve şiddet duyuyoruz. Herhangi bir şeye nasıl güvenebiliriz?"*

Bazı katılımcılar gelecekte geri dönmek isteseler bile, işlerin nasıl gelişeceğini bekleyip görmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir: *"Belki birkaç yıl içinde, işler düzelse, geri dönmeyi düşünebiliriz. Ama şu anda çok riskli."* Bazı katılımcılar ise Suriye'nin savaştan önceki haline geri dönebileceğinden şüphe duymaktadır: *"Savaş bitse bile, ülke parçalanmış durumda. Yeniden inşa etmek yıllar, belki de on yıllar alacak."*

Genel istikrarsızlığa ek olarak, bürokratik ve yasal belirsizlikler de geri dönüşü engellemede rol oynamaktadır: *"Suriye'ye geri dönersek, işler yolunda gitmezse Türkiye'ye geri dönebilecek miyiz? Ya belgelerimiz iptal edilirse?"*, *"Suriye'ye geri dönen ve sonra tekrar ayrılamayan insanları tanıyorum. Orada sıkışıp kalmak istemiyorum."*

Jenerasyon Farkı ve Çocuklar Özelindeki Zorluklar

Birçok ebeveynin en büyük endişesi, geri dönüşün çocukları üzerinde yaratacağı etkidir: *"Çocuklarımız burada büyüdü. Suriye hakkında hiçbir şey bilmiyorlar. Onları bilmedikleri bir yere nasıl geri götürebiliriz?"* Birçok çocuk Türkiye eğitim sistemine ve yaşam tarzına tamamen uyum sağlamış durumda olduğundan aileler geri dönme kararı vermekte zorlanmaktadır: *"Oğlum bana, 'Suriye'ye gidersen ben burada kalırım' dedi."*

Bazı ebeveynler çocuklarının Suriye okullarına yeniden entegre olması konusunda endişe duymaktadır: *"Kızım akıcı bir şekilde Arapça konuşmıyor. Orada nasıl eğitim görecektir?"* Bazı katılımcılar ise özellikle kız çocuklarının Suriye'deki toplumsal cinsiyet normlarına uyum sağlamada zorluk çekebileceğine dikkat çekmiştir: *"Burada kızım okula gidiyor ve bir geleceği var. Suriye'de erken yaşta evlenmesi için baskı görebilir."*

Geri Dönüşe Zorlanma Korkusu ve Uzun Vadeli Belirsizlik

Birçok katılımcı Türkiye'de kalmayı tercih etse de Suriye'ye geri dönmeleri için zorlanmaktan korktuklarını ifade etmiştir: *" Türkiye'nin bizi geri gönderebileceğine dair söylentiler duyuyoruz . O zaman ne yapacağız?"* Bazı katılımcılar, mevcut politikaların uzun vadeli gelecekleri konusunda kendilerini belirsiz hissettirdiğini belirtmiştir: *"Yıllardır buradayız, ancak burada ne kadar süre daha kalıp kalamayacağımızı hala bilmiyoruz. Bu korku her zaman aklımızın bir köşesinde. "*

Bazı katılımcılar geleceklerini güvence altına almak için vatandaşlık veya alternatif seçenekler aramaktadır: *"Türk vatandaşlığına başvurduğum ama uzun bir süreç. Eğer alırsam asla Suriye'ye geri dönmem."* Bazı katılımcılar ise başka bir ülkeye gitme arzusu içinde olduklarını belirtmiştir: *"Kanada veya Almanya'ya gidebilirim, giderim. Ama Suriye'ye geri dönmem."*

Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin deneyimleri, geri dönüşe ilişkin bakış açılarını önemli ölçüde şekillendirmektedir. Bazı katılımcılar hala bir gün geri dönecekleri fikrini benimsese de birçok katılımcı istikrar kazanmış hayatlar, Türkiye toplumuna entegrasyon ve Suriye'nin geleceği hakkındaki derin belirsizlik nedeniyle geri dönüşü olası olmayan bir seçenek olarak görmektedir. Özellikle Türkiye'de büyüyen Suriyeli çocuklar için, jenerasyonlar arası keskin farklılıklar, geri dönüş kararına başka bir soru işareti eklemektedir. Bir katılımcının özetlediği gibi: *"Suriye geçmişimiz, ancak Türkiye bugünümüz. Geleceğin ne getireceğini bilmiyoruz, ancak şimdilik burası evimiz."*

3.6. Aile Bağları ve Sosyal Ağların Etkisi

Aile bağları ve sosyal ağlar, Suriyeli mültecilerin geri dönüş kararlarını etkileyen güçlü faktörlerdendir. Yakın aile üyeleri hala Suriye'de olan katılımcıların geri dönmeyi düşünme olasılığının daha yüksek olduğu görülürken; aile üyeleri Avrupa veya Kanada gibi ülkelerde olan katılımcıların ise Suriye'ye dönmeyi düşünmediği, aile birleşimi ile Avrupa veya Kanada'ya gitmek istedikleri görülmüştür. Ayrılığın duygusal ağırlığı, Suriye'ye geri

dönmüş akrabaların deneyim aktarımları ve parçalanmış aile yapılarının, geleceğe ilişkin kararları şekillendirmede temel faktörler arasında yer aldığı görülmüştür.

Suriye'de Aile Bağları

Birçok katılımcı için Suriye'de yakın aile üyelerinin varlığı, güçlü bir geri dönüş nedeni olarak görülmektedir: *"Ailemi özlüyorum. Onlarla birlikte olmak istiyorum."* Bazı katılımcılar, yıllardır görmedikleri yaşlı anne-babalarından veya kardeşlerinden bahsederek geri dönme konusunda güçlü bir sorumluluk duygusu da hissettiklerini paylaşmışlardır: *"Babam yaşlı ve hasta. Bana ne zaman döneceğimi soruyor. Bu suçluluk duygusuyla yaşamak zor."*

Ancak Suriye'de güçlü aile bağları olanlar bile mevcut koşullar altında geri dönmekte tereddüt etmektedir: *"Ailemle birlikte olmak istiyorum ama bana gelmememi söylüyorlar. Hayatın hala çok zor olduğunu söylüyorlar."* Katılımcıların bir kısmı da bürokratik zorluklarla karşılaştıkları için Suriye'yi ziyaret etmeye bile gidemediklerinden bahsetmişlerdir: *"Hasta annemi görmek istedim ama bana gidersem Türkiye'ye geri dönmeme izin verilmeyeceğini söylediler."*

Katılımcılar, Suriye'deki bazı akrabalarının başlangıçta onları geri dönmeye teşvik ettiğini ancak daha sonra kendi kalma kararlarından da pişman olduklarından bahsetmişlerdir: *"İlk başta kuzenim bana geri dönmemi, her şeyin düzeldiğini söyledi. Ancak birkaç ay sonra beni aradı ve 'Olduğun yerde kal. Düşündüğümüz gibi değil' dedi."*

Yurt Dışında Aile Bağları

Bazı katılımcıların başka ülkelerde bulunan aile üyeleri nedeniyle geri dönüş kararı alma süreçleri önemli ölçüde etkilenmektedir: *"Kardeşim Kanada'da. Oraya gelmem gerektiğini söylüyor."* Birçok katılımcının Avrupa, Kuzey Amerika veya diğer istikrarlı olarak görülen ülkelere başarılı bir şekilde göç etmiş aile üyeleriyle yeniden bir araya gelme konusunda oldukça istekli olduğu görülmüştür: *"Kız kardeşim Almanya'da. Bana orada hayatın güzel olduğunu, çocuklarım için fırsatlar olduğunu söylüyor. Eğer bir şansım olursa gideceğim."*

Yurt dışında akrabaları olanlar için Suriye'ye dönüş giderek daha gerçekçi olmayan bir seçenek olarak görünmektedir: *"Suriye'ye geri dönersem, Avrupa'daki ailemden daha da uzakta olacağım. Hiçbir anlamı yok."* Bazı katılımcılar ise üçüncü ülkelerde bulunan aile üyeleri ile aile birleşimi hedefinde olduğundan bahsetmiştir: *"Hollanda'da iki oğlum var. Onların yanına gidebilmek için başvuruda bulundum, ancak süreç yavaş."*

Ancak bazı katılımcıların yurt dışındaki aile üyeleriyle yeniden bir araya gelmek için yasal ve finansal engellerle karşılaştığı da görülmüştür: *"Kocam İngiltere'de, ancak vize kısıtlamaları nedeniyle yanına gidemiyorum. Beş yıldır ayrı yaşıyoruz."* Bazı katılımcılar ise yurtdışındaki aile üyelerinin yaşadığı yasal ve prosedürel zorluklardan bahsetmiştir: *"Kardeşim Yunanistan'a gitti, ancak hala sığınma bekliyor. Bana orada da hayatın bu şartlarda zor olduğunu söylüyor."*

Sosyal Ağlar

Hem Suriye'deki hem de Türkiye'deki sosyal ağlar, mültecilere seçeneklerini değerlendirirken kritik destek ve bilgi sağlamaktadır: *"Suriye'ye geri dönen arkadaşlarım bana bunun kolay olmadığını söylüyor. Beklemem gerektiğini söylüyorlar."* Birçok mülteci, koşulların gerçekten iyileşip iyileşmediğini değerlendirmek için geri dönenlerin ilk elden yaptıkları anlatımlarına güvenmektedir: *"Komşularımdan biri Halep'e geri döndü. Bana iş olmadığını, hizmet olmadığını ve karar vermeden önce dikkatlice düşünmem gerektiğini söyledi."*

Sosyal medya ve mesajlaşma uygulamaları da fikirlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır: *"WhatsApp ve Facebook aracılığıyla ailemizden ve arkadaşlarımızdan güncellemeler alıyoruz. Bazıları her şeyin yolunda olduğunu söylüyor, diğerleri her zamankinden daha kötü olduğunu söylüyor."* Bazı katılımcılar yanlış bilginin yaygın olduğunu ve bu durumun duyduklarına güvenmeyi zorlaştırdığını da vurgulamıştır: *"Bazı insanlar her şeyin düzeldiğini söylüyor, ancak sonra sosyal medyada şiddet ve yıkım gösteren videolar görüyorum. Kime inanacağız?"*

Katılımcıların Türkiye'de dahil oldukları sosyal ağlar da karar alma süreçlerini etkilemektedir: *"Burada bir topluluğum var. Ayrılırsam yine yalnız kalacağım."*

Katılımcıların bir kısmı ise geri dönüşün çocukları üzerinde yaratacağı etkiden de korkmaktadır: *"Oğlumun en iyi arkadaşı Türk. Onu geride bırakmak istemiyor."*

Katılımcıların bir kısmı ise Türkiye'de güçlü sosyal ağların içine girememiştir. Örneğin bir katılımcı *"Burada kimsem yok. Kocam beni terk etti. Belki de en azından akrabalarımın olduğu Suriye'ye geri dönmek daha iyidir."* diyerek duruma dair hislerini dile getirmiştir. Türkiye'de güçlü sosyal ağların içine giremeyen bazı katılımcılar ise Suriye'ye dönmek yerine başka bir ülkeye taşınmayı düşünmektedir: *"Ayrılmak zorunda kalırsam Avrupa'ya gitmeyi tercih ederim. Suriye'de hiçbir şeyim kalmadı."*

Parçalanmış Aileler ve Ayrılığın Acısı

Savaş sayısız aileyi parçalamış ve onları yeniden bir araya gelme ya da ayrı kalma konusunda zor kararlar almaya zorlamıştır: *"Ailemin bir kısmı Suriye'de, bir kısmı Türkiye'de, bir kısmı Avrupa'da. Nereye gidersem gideyim, birilerini geride bırakacağım."* Birçok katılımcı, özellikle çocuklarından yıllarca ayrı kalmış ebeveynler, ayrılığın duygusal acısından bahsettiler: *"Oğlum Almanya'da. Onu 10 yıldır görmedim. Suriye'ye geri dönmek ile onun yanına Almanya'ya gitmek arasında nasıl seçim yapacağım?"*

Toplantılar esnasında aile üyelerinin geri dönüş konusunda farklı görüşlere sahip olduğu da görülmüştür: *"Kocam geri dönmek istiyor ama çocuklarım reddediyor. Kocam ve çocuklarım arasında nasıl seçim yapabilirim?"* Bazı katılımcıların ise Suriye'ye geri dönmüş ve şimdi onların da geri dönmesi için baskı yapan akrabaları olduğundan bahsedildi: *"Babam geri döndü ve bana ne zaman geleceğimi sorup duruyor. Kendisi kabul etmese de geri dönmem için oldukça baskı yaptığını görebiliyorum."*

Çocuklu aileler için geri dönüş kararı vermek daha da zor görünmektedir: *"Geri dönersek, çocuklarımız burada inşa ettikleri her şeyi kaybeder. Kalırsak, büyükanne-büyükbabaları ve akrabaları olmadan büyürler."* Bazı katılımcılar, çocuklarının farklı bakış açıları geliştirdiğini de belirtmiştir: *"Oğlum bana, 'Neden geri dönelim? Artık Türkiyeliyiz,' diyor."*

Aile bağları ve sosyal ağlar, Suriyeli mültecilerin karar alma sürecinde karmaşık ve sıklıkla çelişkili bir rol oynuyor. Suriye'de sevdiklerinin varlığı bazılarını geri dönmeye yöneltse de, ekonomik istikrarsızlık, güvenlik endişeleri ve değişen sosyal normların

gerçekliği, bunu zor bir seçim haline getiriyor. Bu arada, yurtdışındaki aile üyeleri alternatif gelecekler için umut sağlıyor, ancak yasal ve lojistik engeller sıklıkla yolda duruyor. Hem Suriye'deki hem de Türkiye'deki sosyal ağlar hayati destek ve bilgi sağlıyor, ancak çelişkili anlatılar gerçek durumu değerlendirmeyi zorlaştırıyor. Bir katılımcının özetlediği gibi, "Ne karar verirsek verelim, birini geride bırakıyoruz. En zor kısmı bu."

4. Sonuç

Katılımcıların Suriye'ye geri dönme kararı, son derece kişisel ve karmaşık faktörler tarafından şekillenmektedir. Bu çalışmanın bulguları, güvenlik ve emniyet endişelerinin, ekonomik istikrarsızlığın, değişen sosyal ve kültürel normların, Türkiye'deki deneyimlerin ve aile bağlarının, mültecilerin geri dönüşe ilişkin bakış açılarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Suriye'deki siyasi değişimler bazıları için ihtiyatlı bir umut uyandırmış olsa da, önemli zorluklar ve belirsizlikler devam etmektedir.

Belirli bölgelerdeki koşulların iyileştiğine dair raporlara rağmen güvenlik endişeleri, geri dönüş açısından büyük bir caydırıcı unsur olmaya devam etmektedir. Silahlı grupların varlığı, kaçırılma iddialarına ilişkin raporlar ve devam eden insan hakları ihlalleri birçok mültecinin ülkesine geri dönmesi açısından çekince yaratmaktadır. Ayrıca, Suriye ekonomisi kırılganlığını korumakta; yüksek işsizlik, pahalı konutlar ve eksik altyapı hizmetleri, geri dönmeyi düşünenler için fırsatları kısıtlamaktadır.

Sosyal ve kültürel dönüşümler, özellikle yurtdışında farklı kültürel yapılarla uyum sağlamış kadınlar ve gençler için Suriye'ye yeniden entegrasyonu daha da karmaşık hale getirmektedir. Birçoğu Türkiye'de yaşarken kazandıkları özgürlükleri ve hakları kaybetmekten korkmaktadır. Aynı zamanda katılımcıların bir kısmı Türkiye'de geçirdikleri sürede istikrarlı hayatlar kurmuş, topluma entegre olmuş ve güçlü sosyal ağların içine girmiştir. Özellikle çocukların, yıllardır Türkiye'deki okullarda eğitim görmüş olması, aileler için geri dönüş kararı vermeyi daha da zor bir tercih haline getirmektedir.

Aile bağları, geri dönüş kararı verme sürecini farklı şekillerde etkilemektedir. Bazı katılımcılar akrabalarıyla yeniden bir araya gelmek için Suriye'ye dönmeyi düşünürken,

bazı katılımcılar ise Avrupa'ya veya diğer ülkelere yerleşmiş aile üyeleriyle yeniden bir araya gelmeyi istemektedir.

Suriyeli mültecilerin geri dönüşünü kolaylaştırmayı amaçlayan tüm girişimler bu karmaşık gerçeklikleri ele alarak planlanmalıdır. Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi planlanmak isteniyorsa önce Suriye'deki güvenlik, ekonomi ve temel altyapı sorunlarına dair kalıcı çözümler geliştirilmelidir. Özellikle kadınlar ve dezavantajlı gruplar için sosyal ve yasal koruma önlemleri geliştirilmelidir. Bu alanlarda anlamlı iyileştirmeler yapılmadan, büyük ölçekli gönüllü geri dönüş olası değildir. Uzun vadeli çözümlere duyulan ihtiyaç, dikkatli ve kapsayıcı bir şekilde ele alınması gereken kritik bir konu olmaya devam etmektedir.

Ek: Odak Grup Toplantıları Ayrıntıları

18 Aralık 2024 – Odak Grup Toplantısı

- **Konum:** Bornova, İzmir
- **Katılımcılar:**
  - **Toplam:** 10 kadın, 5 çocuk
  - **Diller:** Arapça (Türkçe'ye tercüme edilmiştir)
  - **Demografi:** Çoğunlukla kadınlar ve çocuklu anneler
- **Ana Odak Noktası:**
  - Avrupa'ya düzensiz göçün motivasyonları
  - Suriye'deki değişen siyasi manzara ve geri dönüş kararlarına etkisi
  - Türkiye'de ekonomik ve hukuki zorluklar

28 Ocak 2025 – Odak Grup Toplantısı

- **Yer:** Mülteci-Der, İzmir
- **Katılımcılar:**
  - **Toplam:** 15 katılımcı (13 Suriyeli, 2 Sudanlı), 21 çocuk
  - **Diller:** Arapça (Türkçe'ye tercüme edilmiştir)
  - **Demografi:** Çoğunlukla kadınlar ve çocuklu anneler
- **Ana Odak Noktası:**
  - Suriye'de güvenlik ve istikrar algıları
  - Ekonomik koşulların geri dönüş kararlarındaki rolü
  - Sosyal ve kültürel değişimlerin potansiyel yeniden entegrasyon üzerindeki etkisi

29 Ocak 2025 – Odak Grup Toplantısı

- **Yer:** Konak Mülteci Merkezi, İzmir

- **Katılımcılar:**
  - **Toplam:** 10 Suriyeli katılımcı, 14 çocuk
  - **Diller:** Arapça (Türkçe'ye tercüme edilmiştir)
  - **Demografi:** Çoğunluğu kadınlar, sağlık hizmetlerine erişemeyen katılımcılar dahil
- **Ana Odak Noktası:**
  - Sağlık hizmetlerine erişim ve kronik hastalıkların geri dönüş kararlarındaki rolü
  - Savaş sonrası Suriye'de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet normları
  - Suriye'deki ekonomik mücadeleler ve Türkiye'deki istihdam fırsatları

31 Ocak 2025 – Odak Grup Toplantısı

- **Yer:** Mülteci-Der, İzmir
- **Katılımcılar:**
  - **Toplam:** 5 Suriyeli katılımcı, 8 çocuk
  - **Diller:** Arapça (Türkçe'ye tercüme edilmiştir)
  - **Demografi:** Okul çağında çocukları olan aileler
- **Ana Odak Noktası:**
  - Eğitim zorlukları ve yerinden edilmenin çocuklar üzerindeki etkisi
  - Geri dönüşte bürokratik engeller ve hukuki belirsizlikler
  - Türkiye ile Suriye'de kadınların özerkliği konusunda farklılıklar

5 Şubat 2025 – Odak Grup Toplantısı

- **Yer:** Mülteci-Der, İzmir
- **Katılımcılar:**
  - **Toplam:** 10 Suriyeli katılımcı, 2 çocuk
  - **Diller:** Arapça (Türkçe'ye tercüme edilmiştir)
  - **Demografi:** Suriye'ye geri dönmeyi düşünen aileler
- **Ana Odak Noktası:**
  - Suriye'de yeniden yerleşimin hukuki ve mali zorlukları

- Yeniden entegrasyonun zorlukları ve ayrımcılık endişeleri
- Suriye'de mülkiyet krizi

7 Şubat 2025 – Odak Grup Toplantısı

- **Yer:** Mülteci-Der, İzmir
- **Katılımcılar:**
  - **Toplam:** 11 Suriyeli katılımcı, 8 çocuk
  - **Diller:** Arapça (Türkçe'ye tercüme edilmiştir)
  - **Demografi:** Çeşitli göç hikâyelerine sahip kişiler (örneğin daha önce üçüncü ülkelerde sığınma arayanlar)
- **Ana Odak Noktası:**
  - Türkiye'nin göç sistemindeki deneyimler, sınır dışı edilme korkuları dâhil
  - Zorla geri gönderme vakaları ve insan hakları endişeleri
  - Sosyal ağların geri dönüş kararı alma sürecindeki rolü

Mültecilerle Dayanışma Derneği, 2008 yılından bu yana, sığınmacı, mülteci ve zorunlu göçten etkilenen göçmenlerin evrensel insan hakları, uluslararası ve ulusal hukuk doğrultusunda onurlu bir şekilde hak ve hizmetlere erişebilmelerini sağlamak amacıyla hak temelli çalışmalar yürüten bir sivil toplum örgütüdür.

Mültecilerle Dayanışma Derneği
Association for Solidarity with Refugees

Adres: Uđur Mahallesi 848 Sokak No:16

Konak / İzmir / Türkiye

Telefon : 0090 232 483 54 21

E-posta: bilgi@multeci.org.tr

Web: multeci.org.tr

